בן־ציון בר־עקיבא

מקומה של מז׳יריטש וייחוסה

במערב אוקראינה משתרע חבל ווהלין, איזור פורה ופורח, המכוסה בחלקו יערות־עד והגובל בצפונו עם חבל פוליסיה, ובו שני נהרות: האחד במזרח ושמו סלוטש והשני במערב ושמו הורין. הקרקע השחור והשמן שבין הנהרות הזורמים לנהר פריפט מוציא צמחי־תרבות, החשובים ביותר לקיומם של בני־אדם, כגון: חיטה, שיפון, שעורה, שבולת־שועל, סלק, סוכר, תפוחי־אדמה ופשתן, כן עשיר אזור זה בגידולי גני־פרי ובעדרי בקר.

במרכזו של חבל ווהלין שכנה העיירה מז׳יריטש, שפירושה בסלאבית בין־הנהרות[1]. יש טועים המחליפים את העיירה מז׳יריטש בעיר אחרת בעלת שם דומה, והיא מז׳יריטש פודלאסקי, עיר גדולה בפולין שהיתה ידועה במסחר העורות ושער החזירים. עיירתנו היתה נודעת בכינויה „מז׳יריטש גדול", כדי להבדילה מ„מז׳יריטש קטן", עיירה קמנה בקרבת אוסטראה עירו של המהרש״א.

[1] יש אומרים שהכוונה היא לשני נחלים הזורמים משני עברי העיירה.

מז׳יריטש גדול תפשה מקום מכובד ביותר בתולדות החסידות וגאות תושביה היתה על רבי דוב־בר תלמידו ויורשו הרוחני של הבעש״ט והמכונה „המגיד ממז׳יריטש", שבה חי ופעל במאה ה־18 בהפצת תורת החסידות. בזכותו של המגיד בעל „מגיד דבריו ליעקב" וספרי חסידות אחרים נתפרסמה מז׳יריטש בעולם כמרכז החסידות אחרי שערישתה

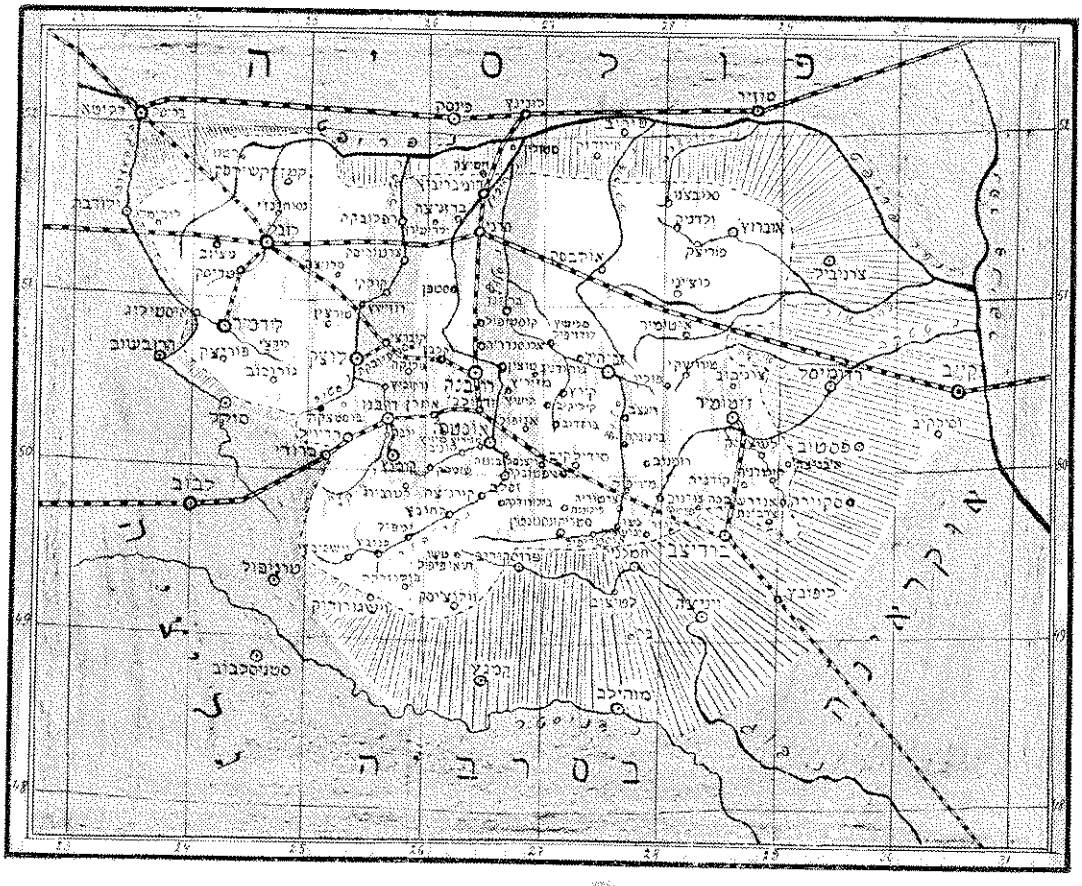

במרכזו של חבל ווהלין שכנה העיירה מז׳יריטש

עברה ממז׳יבוז׳ עם פטירתו של הבעש״ט. סופרים, היסטוריונים וחוקרי החסידות מזכירים בספריהם את מז׳יריטש בקשר עם שמו של המגיד.

בשנת תקכ״ד (1764) בקרו במז׳יריטש רבי שניאור זלמן מליאדי ורבי ישראל מקוז׳ניץ, שבאו להתרועע עם בנו יחידו של המגיד, המכונה רבי אברהם „מלאך" בעל הספר „חסד לאברהם", והושפעו ממנו השפעה רבה. אחרי פטירתו של המגיד ירדה מז׳יריטש מגדולתה, כי בנו עזבה והתישב בפאסטוב. במקומה נתפרסמה רוז׳ין, כי בנו של רבי אברהם „מלאך", רבי שלום, היה אביו של רבי ישראל מיסד שושלת

רוז׳ין. אבותינו החסידים הצטערו צער רב על צאתו של רבי אברהם את העיירה ואגדות שרווחו בין זקני החסידים בעיירה רמזו, כי מן השמים נענש הגזע של המגיד על שבנו ר׳ אברהם עזב את מז׳יריטש: אחד מבני בניו, גם כן בשם דוב־בר, התקרב למשכילים. הדבר קרה בשנת תר״ט 1849. הנ״ל היה אחיו של רבי אברהם־יעקב מסדיגורה בן ר׳ ישראל מרוז׳ין בן רבי שלום מפסטוב בן ר׳ אברהם־מלאך בן המגיד ממז׳יריטש.

אזכיר עוד את הצדיק רבי זושא „אנופולר״, שעצמותיו נטמנו בבית הקברות של העיירה ועל קברו עמד „אוהל״ *). כמה דמעות ספגו קירותיו של „האוהל״ שנשפכו מעיני הבאים לבקרו ממרחקים בחודש אלול מדי שנה בשנה. בבקרי פעם בירושלים על יד „הכותל המערבי״ ובראותי את מבקריו על ידו, נזכרתי באוהל של רבי זושא עם מבקריו. תמימים וישרים היו אבותינו במז׳יריטש והאמינו באמונה שלמה, כי בזכותו של הצדיק הנ״ל נצלו יהודי מז׳יריטש מכל הפורענויות שעברו על אחינו בימי מלחמת העולם הראשונה, מידי פורעים שונים ופטלורה בראשם, ועל מז׳יריטש פסחו. באוהל של רבי זושא דלק תמיד פתיל בשמן שנשמר בקפדנות שלא ידעך. ייזכר עוד מאורע „הקוויטלך״, שהרבנים ממז׳יריטש היו מוציאים וערכו של כל קוויטל היה חצי גרושן. הם שימשו לצדקה בשביל העניים המחזרים על הפתחים. עליהם היה כתוב בצורה עגולה: צדקה לעניים דק״ק מז׳יריטש גדול בהתימת רב. בזמנם העליל איזה גוי שהיהודים מדפיסים כסף בנגוד לחוקי המדינה ואחרי משפטים שעלו בכסף רב, חסלום ולא הוסיפו להדפיסם.

לפני מלחמת העולם הראשונה ביקר ש. אנסקי במז׳יריטש לרגל עבודתו הארכיונית. עניני אותו המצבות העתיקות שבבית־הקברות, אלה המצבות עם אותיות עבריות שאיש לא יכול לפענחן. אמרו שנכתבו בשפה הכוזרית וגילן 900 שנה. בגלל שמרגותם של זקני העיירה נמנעה ממנו העזרה הדרושה לעבודתו החשובה והוכרח לעזוב את העיירה בלי שיפעל ויש להצטער על כך ואין להשיב.

יהודי מז׳יריטש הצטיינו בשמרנותם וכשללו את הכביש הגדול קיוב־ורשה בסוף המאה שעברה סימנו המהנדסים־הסוללים שהכביש יחצה את העיירה. אך בהודע הדבר לזקני העיר נתחלחלו והחליטו לאחוז באמצעי התנגדות לכביש הנ״ל. אספו כסף ביניהם ובו שחדו את המהנדס הראשי שהואיל ברוב טובו להיעתר לבקשת היהודים וכוון את סלילת הכביש מספר קילומטרים מערבה. התוצאה מכך היתה שבימות הגשמים והפשרת השלגים גרם הבוץ לסגירת העיירה ולא פעם התהווה מצב של „אין יוצא ואין בא״, ואם נמצאו מתלוננים על מעשי זקני העיירה שפעלו להטית הכביש, היו הללו מסבירים, שלא מתוך בערות עשו מה שעשו אלא מתוך ראית הנולד. ואכן נוכחנו לדעת שצדקו בדבריהם, כי בימי מלחמת העולם הראשונה לא סבלה עיירתנו מהגייסות כמו העיירות השכנות, שבגלל הכביש שבתוכן שמשו מעבר לכל מיני פורעים ורוצחים שעשו שמות בהן. אך הזמן עשה את שלו ורוחות חדשות התחילו נושבות בעולם הגדול. התחלפו השלטונות ובמקום ממשלת רוסיה קמה הרפובליקה הפולנית שעיירתנו נכללה בגבולותיה וקילומטרים אחדים דרומה נמתח הגבול עם הבולשביקים, שנחשב היה למסוכן ביותר, והצד האסטרטגי דרש להרבות ולתקן כבישים סלולים בשטח הנ״ל, ולפי ראות עיניהם של אנשי מיניסטריון ההגנה הוחלט, שהעיירה שלנו לא יכולה להשאר בימי הגשמים מנותקת מהעולם. בזמן ההוא היה כבר כותב הטורים האלה בארץ, אך שמע מפיהם של אלה שעלו ארצה, כי סוף־סוף נסלל כביש־בתוכה ובמקום בזבוז של שתי יממות לצורכי נסיעה לרובנה, היו יוצאים וחוזרים באותו יום הביתה. העיירה גדלה ונבנתה, שגשגה ויפתה עד שבא כליונה החרוץ מידי צוררי ישראל.

---

*) זאת גירסתם של אחדים מיוצאי מז׳יריטש, המסתמכים על המסורת העממית, שלפיה הוסכם בין ר׳ זושא ור׳ דוב־בר להתחלף במקומותיהם לאחר פטירתם. אולם הנכון הוא, ששניהם נטמנו באנופולי, כפי שהעידו על־כך שלוש מצבות עתיקות גדורות אוהלים בבית־העלמין של אנופולי: האחת של המגיד, השניה של הכהן מטוצ׳ין והשלישית של ר׳ זושא.

זקני אנופולי ידעו לספר על גוי אחד, שלפני שנים רבות הלך להשתטח על קברו של ר׳ זושא, שבזכותו ישוחרר בנו מחובת השירות בצבא ושנדר נדר בזו הלשון:

יאק וויבערש מאהא סינקו
פאסטאוולו טאבי כאטינקו

כלומר: אם תשחרר את בני אקים לך אוהל, ונראה שהתפילה נתקבלה והנדר קוים, ועל קברו של ר׳ זושא הוקם האוהל הראשון וממנו ראו וכן הקימו אוהלים גם על קברותיהם של המגיד ממז׳יריטש והכהן מטוצ׳ין.

אין להכחיש אמנם את מסורת החליפין, אך לפי מקורות אחרים ההסכם נעשה בין המגיד ממז׳יריטש ור׳ יעקב מאנופולי, שהיה מתלמידי הבעש״ט. ואשר לגירסתם של אנשי מז׳יריטש המעידים על קיום קבר ואוהל עליו של ר׳ זושא הנמצא בבית העלמין שם, אינו אלא של חסיד חשוב בשם ר׳ זושא שבטעות החליפו אותו בר׳ זושא מאנופולי.

העורך.